

Nr 45

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 26 oktober dagtecknad proposition, nr 200, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag**om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Kommer riket i krig, skola bestämmelserna i denna lag om meddelande av tillstånd till vissa företag i vatten träda i tillämpning. Då kriget upphört, förordnar Konungen senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, att bestämmelserna icke vidare skola tillämpas; dock skall vad nu sagts icke gälla i den mån de alltjämt skola äga tillämpning på grund av förordnande enligt andra stycket.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. Sådant förordnande skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan, huruvida förordnandet skall bestå. Bli förordnandet ej inom två månader från det underställningen skett gillat av riksdagen, är det förfallet. Upphör krigsfaran eller de utomordentliga, av krig föranledda förhållandena, upphäver Konungen meddelat förordnande senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

2 §.

För bättre utnyttjande av vattenkraft må, efter ansökan hos vattendomsstolen enligt 11 kap. vattenlagen, tillstånd jämlikt bestämmelserna i denna lag lämnas till åtgärd, som avses i 2 kap. 1 § vattenlagen, eller till tillfällig reglering av avrinningen ur sjö eller annan vattensamling eller i vattendrag eller ock ändrade bestämmelser meddelas för hushållning med eller framsläppande av vatten, därest åtgärden prövas ur allmän synpunkt medföra fördel, som väsentligt överväger därmed förenade olägenheter.

3 §.

Beträffande företag enligt denna lag skall vad i vattenlagen är stadgat äga tillämpning, där ej annat följer av bestämmelserna i 4—20 §§ nedan.

4 §.

Tillstånd till företag enligt denna lag skall meddelas för viss tid, högst tre år.

Sedan tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända, skall sökanden vidtaga de åtgärder, som erfordras för att återställa förhållandena i lämpligt skick. Vattendomstolen har att i samband med tillståndet meddela erforderliga bestämmelser härom.

5 §.

Vad i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen är stadgat om hinder mot byggande i vatten skall icke äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

6 §.

Vad i 3 kap. vattenlagen är stadgat om vattenreglering med tvångsdelaktighet skall ej äga tillämpning å reglering, som avses i denna lag. Finnes uppenbart, att regleringen är till nytta för annan, som tillgodogör vattenkraft, är denne dock pliktig att i den mån så kan anses skäligt bidra till kostnaden för regleringen. Med avseende å talan om sådant bidrag gäller vad som är stadgat om talan enligt 3 kap. 9 § vattenlagen.

Hava flera än två förenat sig om regleringen, må förordnas, att företagets angelägenheter skola handhas av, i stället för styrelse, någon av deltagarna. I sådant fall erfordras icke stadgar för företaget.

7 §.

Bestämmelserna i 4 kap. 1—12 och 16 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

8 §.

För vattenkraft, som går förlorad för strömfallsägare till följd av sådan enligt denna lag medgiven åtgärd, med vilken ej åsyftas att tillgodogöra samma vattenkraft, skall ersättning utgå allenast såvitt fråga är om tillgodogjord vattenkraft eller om vattenkraft, som uppenbarligen är avsedd att tillgodogöras under den tid tillståndet skall gälla.

Tages för åtgärd enligt denna lag byggnad i anspråk med stöd av 2 kap. 15 § vattenlagen, skall i stället för vad där föreskrives om skyldighet att gottgöra ägaren andel av byggnadens värde gälla, att skälig ersättning skall givas för begagnandet av byggnaden.

9 §.

Vid meddelande av tillstånd till företag enligt denna lag äger vattendomstolen, där det kräves för att undvika dröjsmål med företaget, uppskjuta frågan om de föreskrifter, som erfordras angående ersättning, avgifter eller annat. Bestämmelserna i 11 kap. 66 § 2 mom. andra, tredje och fjärde styckena vattenlagen skola därvid äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Ersättning, som bestämmes i penningar, må fastställas att utgå för år eller del av år, så länge företaget äger bestånd. Har tillstånd till företaget tagits i anspråk, skall sådan ersättning utgå för hela den tid därefter, för vilken tillståndet meddelats, om ej vattendomstolen förordnar annorlunda.

När skäl äro därtill, må vattendomstolen höja eller sänka ersättning, som fastställts att utgå för år eller del av år, eller meddela nya eller ändrade bestämmelser om vidtagande av åtgärder, som kunna erfordras för tillgodose-
ende av allmän eller enskild rätt.

11 §.

Vattendomstols beslut, varigenom meddelats bestämmelser om skyldighet att förebygga eller avhjälpa skada eller olägenhet till följd av företag enligt denna lag eller att utgiva ersättning därför, skall, såframt tillståndet till företaget tagits i anspråk, gå i verkställighet som om det vunnit laga kraft, där ej annorlunda förordnas.

Belopp, som i enlighet med vattendomstolens beslut nedsatts hos länsstyrelsen eller guldits i annan ordning, må ej återkrävas.

12 §.

Anspråk på ersättning för skada, förlust eller intrång som icke förutsetts av vattendomstolen skall, för att kunna upptagas till prövning, anmälas hos vattenrättsdomaren inom fem år eller den längre tid, högst tolv år, som vattendomstolen må hava föreskrivit, räknat från det tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelats, tiden därför gått till ända. Efterföljes företag enligt denna lag av företag, vartill tillstånd meddelas enligt vattenlagen, må anspråk med anledning av det förra företaget framställas inom den tid, som bestämmes enligt 2 kap. 24 § vattenlagen. Anmälan om ersättningsanspråk skall göras skriftligen och ingivas till vattenrättsdomaren i två exemplar. Vattendomstolen skall i domen erinra om vad skadelidande har att iakttaga.

13 §.

Bestämmelserna om uppsägning i 9 kap. 58—63 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om åtgärd enligt denna lag.

14 §.

Befinner sig riket i krig, skall vad i 11 kap. 27 § 6 mom. vattenlagen är stadgat icke äga tillämpning i mål, som avses i denna lag.

15 §.

Bestämmelsen i 11 kap. 30 § första stycket vattenlagen skall ej utgöra hinder mot upptagande av ansökan om tillstånd till åtgärd enligt denna lag.

16 §.

Bestämmelserna i 11 kap. 33 och 47 §§ vattenlagen att brev eller brevkort med underrättelse till sakägare skall vara betalt, äger ej tillämpning i mål, som avses i denna lag.

I mål enligt denna lag skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen städse genom vattenrättsdomarens försorg tillställas länsstyrelsen i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

Vid tillämpning i mål, varom nu är fråga, av bestämmelserna i 11 kap. 38 §, 39 § andra stycket, 45 § 1 mom. andra stycket sista punkten, 47 §, 50 § andra stycket och 61 § första stycket vattenlagen må i brådskande fall frister, som avses i nämnda stadganden, begränsas med iakttagande likväl av att skäligen rådrom beredes.

17 §.

Befogenhet, som i 11 kap. 46 § första stycket vattenlagen tillerkänts vattenrättsdomaren för där angivna fall, skall tillkomma honom jämväl i mål

enligt denna lag. Är fråga om åtgärd, som omfattar vidlyftigare arbete, eller är avsevärt intrång på allmän eller enskild rätt att befara därav, må förordnande av vattenrättsdomaren lämnas endast om riket befinner sig i krig.

När synnerliga skäl äro därtill, må vattenrättsdomaren i mål enligt denna lag medgiva sökanden att utan hinder av bestämmelsen i 2 kap. 20 § 2 mom. vattenlagen påbörja arbete, som där avses.

18 §.

Befinner sig riket i krig och är med hänsyn till kraftförsörjningen oundgängligen erforderligt att åtgärd, som avses i 2 §, vidtages utan dröjsmål, äger Konungen eller myndighet, som Konungen bestämmer, förordna att åtgärden må, ändå att den är av beskaffenhet att vattendomstolens medgivande därtill skall inhämtas, vidtagas utan föregående prövning av vattendomstolen. Vidtager någon åtgärd med stöd av vad nu sagts, skall han ofördröjligen efter dess verkställande göra ansökan hos vattendomstolen om godkännande av åtgärden.

I fråga om ansökan, som i första stycket sägs, och påföljd för underlåtenhet att göra sådan ansökan skall vad i vattenlagen stadgas för fall, som avses i 2 kap. 20 § 1 mom. tredje stycket samma lag, äga motsvarande tillämpning.

19 §.

Säkerhet, som avses i 11 kap. 66 eller 67 § vattenlagen, skall i mål, varom är fråga i denna lag, gälla all ersättning, som icke skall erläggas innan meddelat tillstånd tages i anspråk, ävensom kostnader för åtgärd, som vattendomstolen må hava föreskrivit med stöd av 4 § andra stycket.

20 §.

Avgift, varom förmåles i 11 kap. 95 § vattenlagen, skall ej utgå i mål, som avses i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1963, då lagen den 20 oktober 1939 (nr 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering upphör att gälla. Har dessförinnan meddelats beslut, som innefattar tillstånd till tillfällig vattenreglering enligt lagen den 20 oktober 1939, skola dock sistnämnda lags bestämmelser alltjämt äga tillämpning å sådan reglering.

Motioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat två i anledning därav väckta motioner, nr 769 i första kammaren av herr *Sundin* och nr 930 i andra kammaren av herr *Larsson* i *Norderön m. fl.* I motionerna, som är likalydande och i sin helhet tryckta i andra kammaren, hemställas,

»att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts förslag måtte besluta, dels att andra meningen i övergångsbestämmelserna gives följande lydelse:

'Har dessförinnan meddelats beslut, som innefattar tillstånd till tillfällig vattenreglering enligt lagen den 20 oktober 1939, skola dock sistnämnda

lags bestämmelser äga tillämpning å sådan reglering till och med den 31 december 1964',

dels att ändring i bestående kraftverksföretag eller vattenregleringsföretag — bestämmelser för hushållning med eller framsläppande av vatten däri inbegripna — icke må ske genom förfarande enligt den nya lagen med mindre riket befinner sig i krig och det med hänsyn till kraftförsörjningen är oundgängligen erforderligt att åtgärden vidtas».

För motionernas innehåll redogöres nedan.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås, att 1939 års lag angående tillfällig vattenreglering skall ersättas med en ny lag, som bättre tillgodoser de fordringar, vilka nu måste ställas på en beredskapslag på vattenkraftutbyggnadens område. Den nya lagen blir enligt förslaget tillämplig i fråga om såväl tillfälliga vattenregleringar som vattenbyggnadsåtgärder m. m. Vidare innebär förslaget, att rättsliga möjligheter skall tillskapas att, om riket är i krig, mycket snabbt vidtaga vattenbyggnads- och regleringsåtgärder, som oundgängligen erfordras med hänsyn till kraftförsörjningsläget. Samtidigt åsyftas att förbättra skyddet för de kraftföretagen motstående intressena av allmän och enskild natur.

Propositionens tillkomst

Genom lag den 20 oktober 1939 infördes med anledning av andra världskrigets utbrott vissa särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering. Denna lag är i sina huvuddrag alltjämt gällande. Såsom ett led i pågående översyn av vår beredskapslagstiftning har emellertid inom justitiedepartementet upprättats en i april 1962 dagtecknad promemoria angående tillstånd till vattenkraftutbyggnader i krig m. m. Till promemorian har fogats förslag till *dels lag med särskilda bestämmelser angående vissa företag i vatten* och *dels lag om ändrad lydelse av 11 kap. 18 § vattenlagen*.

Över promemorian med därvid fogade lagförslag har efter remiss yttranden avgivits av vattenöverdomstolen efter hörande av vattenrättsdomarna, överbefälhavaren, vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen, fiskeristyrelsen, kommerskollegium (med överlämnande av yttranden från handelskammaren i Gävle, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare samt Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare), överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, länsstyrelserna i Kronobergs län, Blekinge län (med överlämnande av yttranden från lantbruksnämnden och Svenska naturskyddsföreningens ombud i länet samt fiskeriintendenten i nedre södra distriktet), Värmlands län (med överlämnande av yttranden från lantbruksnämnden i länet och chefen för Värmlandsblocket inom centrala driftledningen), Kopparbergs län (med överlämnande av yttrande från

länsarkitekten i länet), Jämtlands län (med överlämnande av yttranden från lantbruksnämnden och hushållningssällskapet i länet), Västerbottens län och Norrbottens län (med överlämnande av yttranden från fiskerintendenten i övre norra distriktet och Norrbottens länsorgan för vattenkraftfrågor), Svenska vattenkraftföreningen, Riksförbundet Landsbygdens folk, Sveriges industriförbund, Svenska naturskyddsföreningen och Samfundet för hembygdsvård.

Gällande bestämmelser, departementspromemorian samt remissyttrandena

Beträffande gällande bestämmelser och innehållet i departementspromemorian med bilagda lagförslag samt däröver avgivna remissyttrandena får utskottet — i den mån redogörelse ej lämnas nedan — hänvisa till propositionen s. 7—28 och 43—46.

I anledning av motionerna må ur propositionen återgivas vad däri i visst avseende uttalats om innehållet i 1939 års lag: Enligt lag den 12 april 1946 har till slutstadgandet i 1939 års lag fogats ett tillägg, avsett att reglera vissa övergångsförhållanden i samband med att förordnandet om lagens tillämpning skulle upphöra att gälla. I sin nuvarande lydelse — enligt lag den 9 maj 1952 — innebär dessa bestämmelser bl. a., att när ansökan om tillstånd till reglering enligt vattenlagen inkommit innan tiden för meddelat tillstånd enligt 1939 års lag gått till ända, tillstånd till fortsatt tillfällig reglering får meddelas att gälla i avbidan på prövning av frågan om reglering enligt vattenlagen, dock högst den i 1939 års lag stadgade tiden tre år. Om målet angående reglering enligt vattenlagen är av vidlyftig beskaffenhet och den tillfälliga regleringen är av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen, får dock förlängt tillstånd meddelas för en tid av högst tre år i sänder. På grund av denna bestämmelse kan fortfarande — fastän reglerna i 1939 års lag om meddelande av tillstånd är satta ur tillämpning — äldre tillstånd enligt lagen förlängas. Några få sådana tillstånd löper också ännu, men de ersättes, i den mån företagen skall bestå för framtiden, successivt av tillstånd enligt vattenlagen.

Departementschefen

I propositionen anför föredragande departementschefen följande.

»Omvittnat är att 1939 års lag, som alltsedan sin tillkomst tjänat som en vattenrättslig krislag, varit till utomordentlig nytta för landets kraftförsörjning under det senaste världskriget och de år, som följde närmast där- efter. Den framstår dock numera som i viktiga hänseenden föråldrad. Detta sammanhänger bl. a. med att vattenkraften i dag är utbyggd i en helt annan omfattning än den var vid krigsutbrottet. Denna utbyggnad under de sistlidna decennierna innebär emellertid icke — lika litet som tillkomsten av nya

energikällor — att behovet av en beredskapslag på kraftutbyggnadens område har bortfallit. Det må räcka med att till stöd för denna uppfattning erinra om riskerna för att de södra och mellersta delarna av landet, där kraftbehovet är störst, blir ställda utan Norrlandskraft på grund av krigsskador på de långa överföringsledningarna. Att det i sådana situationer, då tillgången på fossilt bränsle lär vara knapp, föreligger behov av en lagstiftning, som möjliggör ett effektivt utnyttjande av tillgänglig vattenkraft, synes icke kunna bestridas. Däremot innebär utbyggnaden av produktionsapparaten uppenbarligen, att i en krissituation nu eller framdeles behovet av snabba åtgärder på kraftförsörjningens område delvis kan få en annan inriktning än det hade tidigare. Det är mot denna bakgrund man får se de önskemål som framkommit om en översyn av den vattenrättsliga krislagstiftningen. Synpunkter i ämnet har framlagts i den nu förevarande departementspromemorian, vari föreslagits att 1939 års lag skall ersättas med en ny lag, vars bestämmelser bättre motsvarar de krav man nu måste ställa på en beredskapslag. Några invändningar mot en lagreform på området har icke framkommit vid remissbehandlingen av promemorian. Jag vill även för egen del uttala min anslutning till tanken på en sådan.

Det vid promemorian fogade förslaget till ny beredskapslag har med ledning av de inkomna remissyttrandena överarbetats inom justitiedepartementet.

Redan av den nya lagens rubrik torde böra framgå, att fråga är om en beredskapslag. Lagen bör, i likhet med 1939 års lag, inledas med en föreskrift om hur dess bestämmelser skall sättas i tillämpning. I 2 § bör intagas bestämmelserna om de företag och åtgärder, i fråga om vilka lagens regler skall gälla, och i 3 § bör sedan i överensstämmelse med vad som förordats i vissa yttranden uttryckligen fastslås, att vattenlagens regler skall tillämpas, om ej annat framgår av den nya lagen. Därpå följande paragrafer i lagen bör innehålla sådana särbestämmelser.

Jag vill i det följande närmare uppehålla mig vid den nya lagens särskilda bestämmelser. Därvid förbigår jag dock i allmänhet de bestämmelser, som i oförändrat eller huvudsakligen oförändrat skick bör överflyttas från 1939 års lag ävensom vissa smärre, främst redaktionella frågor rörande bestämmelsernas utformning.

Liksom 1939 års lag bör den nya lagen till sin natur vara permanent men så konstruerad, att — samtidigt som exempelvis dess ersättningsregler ständigt är tillämpbara — dess bestämmelser bl. a. i 2 § om meddelande av tillstånd till företag, varå lagen är tillämplig, skall gälla endast vid krig eller krigsfara eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Av stor betydelse i detta hänseende är frågan om det sätt, på vilket lagen skall bringas i tillämpning, och riksdagens medverkan därvid ävensom ordningen för tillämplighetens upphörande. I dessa delar är bestämmelserna i 1939 års lag mindre lämpligt utformade och, efter den i slutet av 1940-talet genomförda revisionen av riksdagens arbetsformer,

delvis föråldrade. I departementspromemorian har på grund härav föreslagits nya regler, vilka väl ansluter till motsvarande stadganden i andra beredskapslagar. I enlighet med förslaget, som i denna del lämnats utan erinran av remissorganen, synes bestämmelserna i 1 § böra innehålla följande. Om riket kommer i krig, skall lagens bestämmelser om meddelande av tillstånd till vissa företag automatiskt träda i tillämpning. När kriget sedan upphört, skall det åligga Kungl. Maj:t att senast före avslutandet av den riksdagssession, som börjar näst efter krigets slut, förordna att bestämmelserna icke vidare skall tillämpas. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden skall det tillkomma Kungl. Maj:t att utfärda förordnande om att nämnda bestämmelser skall tillämpas. Förordnandet skall dock inom en månad underställas riksdagens prövning. Blir det ej inom två månader från underställningen gillat av riksdagen, skall det vara förfallet. Upphör krigsfaran eller de utomordentliga förhållanden, som föranlett förordnandet, skall detta upphävas av Kungl. Maj:t senast före nästkommande riksdagssessions avslutande.

Viss tvekan kan måhända råda i frågan, huruvida — efter fullföljd av talan — överinstans bör kunna tillämpa beredskapslagens regler om meddelande av tillstånd, därest dessa regler satts ur tillämpning efter det underrättens avgörande i tillståndsfrågan fallit. Enligt min mening bör emellertid tillstånd enligt beredskapslagen principiellt icke meddelas under andra förhållanden än sådana, som kan motivera ett extraordinärt förfarande av det slag beredskapslagen föreskriver. Jag är därför icke beredd förorda, att i lagen upptages bestämmelse, varigenom befogenhet som nyss sagts tillägges överinstansen. Om talan icke har förts mot underrättsbeslut, varigenom tillstånd lämnats enligt beredskapslagen, men lagens regler om meddelande av tillstånd sattes ur tillämpning innan tiden för fullföljd av talan har utlöpt, faller frågan om tillstånd enligt beredskapslagen; i sådant fall får tillstånd i stället utverkas enligt vattenlagen. Några föreskrifter om vad som i övrigt skall iakttagas, när lagens regler om meddelande av tillstånd satts ur tillämpning, torde icke behöva meddelas. I enlighet med vad som förut framhållits gäller ju övriga bestämmelser i lagen i tillämpliga delar.

Den nya lagen är såsom överbefälhavaren anmärkt av sådant slag, att den bör upptagas i förteckningen över de författningar, som enligt 9 § beredskapskungörelsen skall träda i tillämpning i samband med beredskapsalarm. Föreskrift härom torde få meddelas i administrativ ordning.

Som jag redan nämnt är 1939 års lag tillämplig endast i fråga om vattenregleringar för kraftändamål. Ehuru enligt min mening något mera framträdande behov av en beredskapslag för att möjliggöra större vattenregleringar knappast föreligger numera, bör dock såsom uttalas i departementspromemorian även den nya lagen ha avseende på sådana företag.

Den förändrade inriktning, varmed man enligt vad jag nyss påpekat numera i en krissituation har att räkna, när det gäller behovet av åtgärder på kraftförsörjningens område, har emellertid föranlett förslag i de-

partementspromemorian av innebörd att även vissa andra åtgärder för bättre utnyttjande av vattenkraft än vattenregleringar skall kunna komma i fråga enligt den nya lagen. Sålunda har förordats, att denna bör avse jämväl vissa angivna arbeten och åtgärder, som enligt vattenlagen skall anses som byggande i vatten eller behandlas som sådant, ävensom ändringar i förut meddelade vattenhushållningsbestämmelser m. m. Detta förslag har i stort sett godtagits vid remissbehandlingen. Några remissinstanser har dock yppat farhågor för, att de nya bestämmelserna kan leda till olägenheter för allmänna intressen och för bygden i en omfattning, som ett krisläge kanske icke motiverar.

De skäl, som anförts för en utvidgning av de ändamål för vilka den nya lagen skall kunna vinna tillämpning, finner jag bärande. Med beaktande av vad vattenöverdomstolen anført om önskemålet från beredskapssynpunkt av en något vidare formulering än den, som föreslagits i promemorian, vill jag emellertid tillstyrka en regel, som gör det möjligt att för bättre utnyttjande av vattenkraft tillämpa beredskapslagen beträffande — jämte annat — alla arbeten för byggande i vatten ävensom i fråga om andra åtgärder, som enligt vattenlagen skall behandlas som dylika, nämligen bortledande av vatten, grävning och sprängning i vattenområde och annan åtgärd till förändring av vattnets djup och läge i vattenområde. I 2 § bör sålunda stadgas att tillstånd enligt lagen må lämnas till åtgärd, som avses i 2 kap. 1 § vattenlagen, eller till tillfällig vattenreglering samt att ändrade bestämmelser med stöd av lagen må meddelas för hushållning med eller framsläppande av vatten.

Bland de lösningar lagen skall erbjuda beträffande kraftförsörjningsfrågor, som uppkommer i en krissituation, bör i överensstämmelse med vad som anges i promemorian inrymmas möjlighet att ingripa för att påskynda igångsättandet av ett helt eller delvis färdigbyggt kraftverk, beträffande vilket exempelvis skaderegleringen enligt vattenlagen icke hunnit fullbordas. Jag vill i anslutning därtill betona, att det enligt min åsikt icke är erforderligt att i lagtexten särskilt beskriva detta fall, eftersom det — även om något kompletterande tillstånd till byggande i vatten i egentlig mening icke skulle erfordras — knappast är tänkbart att taga en dylik anläggning i drift utan att vattnets djup eller läge påverkas eller ändrade vattenhushållningsbestämmelser erfordras, allt åtgärder beträffande vilka lagen enligt vad nyss nämnts bör gå att tillämpa.

Såsom vattenöverdomstolen framhållit föreligger möjligheter till ett snabbt interimsvägörende av frågor om vattenförsörjning och avlopp redan med stöd av 11 kap. 46 § första stycket vattenlagen. Jag är med hänsyn härtill icke beredd förorda det från några håll framförda förslaget att även åtgärder för industriens och samhällets vattenförsörjning och avlopp skall omfattas av den nya lagen. Denna bör sålunda enbart gälla i fråga om åtgärder på vattenkraftutbyggnadens område.

Otvivelaktigt är att en lagstiftning av den innebörd, varom här är fråga, under vissa betingelser kan komma att få ingripande verkningar i de trak-

ter, där företagen utföres. Detta är givetvis ägnat att mana till försiktighet. Jag vill också understryka uttalandet i promemorian om att företag, som kan leda till stora och för framtiden bestående skador, icke bör genomföras med stöd av lagen, om de icke är ekonomiskt motiverade på lång sikt. Tillika måste med skärpa framhållas, att lagens syftemål ytterst är att i kris-situationer tillgodose folkförsörjningens eller totalförsvarets intressen och att de lättnader i olika hänseenden lagen erbjuder i jämförelse med vattenlagen icke får användas i avsikt att tillgodose privatekonomiska intressen. Såsom förutsättning för lagens tillämplighet bör med hänsyn härtill krävas, att den äskade åtgärden från allmän synpunkt prövas medföra fördel, som väsentligt överväger därmed förenade olägenheter. Någon anledning att — såsom skall ske enligt 1939 års lag — i sammanhanget beakta företagets fördelar från enskild synpunkt synes mig icke föreligga.

Att såsom i ett remissyttrande ifrågasatts bereda Kungl. Maj:ts möjlighet att utfärda centrala anvisningar för lagens tillämpning anser jag mindre lämpligt. Jag vill emellertid betona i sammanhanget, att frågan om tillåtligheten av vissa företag, som är av mera ingripande natur eller berör någon av de största sjöarna i landet, på grund av bestämmelserna i 2 kap. 3 § tredje stycket och 4 kap. 13 § vattenlagen kan komma att bli föremål för Kungl. Maj:ts direkta prövning.

Såsom i det föregående framhållits bör efter en under 3 § intagen hänvisning till vattenlagen de olika särbestämmelserna följa. I överensstämmelse med vad som föreslagits i departementspromemorian torde bland dessa bestämmelser icke behöva ingå några särskilda föreskrifter om regleringsavgift vid tillfällig reglering, utan härvidlag bör vattenlagens regler i 4 kap. 14 och 15 §§ vara tillämpliga. Enligt promemorian är några särbestämmelser icke heller erforderliga beträffande fiskeavgift. Vattenöverdomstolen har emellertid i detta hänseende framhållit, att en särregel om fiskeavgift motsvarande den, som nu finnes i 1939 års lag, är önskvärd. Blir vattenlagens vanliga regler i 2 kap. 10 § tillämpliga uppkommer nämligen en enligt vattenöverdomstolens uppfattning opåkallad lindring i företagarens skyldigheter, för det fall att tillstånd icke tages i anspråk annat än under viss kortare tid. Enligt min mening utgör emellertid denna omständighet icke tillräcklig anledning att införa en särskild bestämmelse i den nya lagen. Jag vill i sammanhanget betona, att det gäller avgifter för allenast kortare perioder, samt att det uteslutande är fråga om företag, som ansetts påkallade från allmän synpunkt.

En av vattenöverdomstolen väckt fråga om ränta på avgiftsbelopp, som fastställs i efterhand, är jag ej beredd upptaga i detta begränsade sammanhang.

Först bland särbestämmelserna torde böra intagas stadgande angående den tid, för vilken tillstånd må meddelas. I detta hänseende ansluter jag mig till vad som uttalats i departementspromemorian och tillstyrker följaktligen,

att längsta tillståndstiden fastställles till samma tid, som gäller enligt 1939 års lag, eller tre år. Jag kan alltså icke biträda ett vid remissbehandlingen framfört förslag att tillstånden skall få gälla tills vidare.

I promemorian har vidare i anslutning till förevarande stadgande framhållits, att det bör ankomma på företagaren att, om förlängning av ett tillstånd ej sker, i görlig mån återställa förhållandena till deras skick innan tillståndet togs i anspråk samt att vattendomstolen bör lämna eventuellt erforderliga föreskrifter härom redan i samband med tillståndet. Denna princip, som synes mig viktig, torde såsom i några remissyttranden förordats böra uttryckligen fastslås i själva lagen. Jag vill för min del förorda den lydelsen av bestämmelsen, att sökanden — sedan tiden för tillståndet eller, om nytt tillstånd meddelas, tiden därför gått till ända — skall vidtaga de åtgärder, som erfordras för att återställa förhållandena i lämpligt skick. Säkerhet enligt 11 kap. 67 § vattenlagen bör i mål av förevarande slag gälla — utom annat — kostnader för sådana åtgärder, som vattendomstolen kan ha föreskrivit i fråga om förhållandenas återställande.

I överensstämmelse med vad som gäller enligt 1939 års lag bör enligt den nya lagen tillstånd kunna meddelas, utan att vattendomstolen behöver göra den detaljerade skadeuppskattning, som krävs för ekonomisk tillåtlighetsprövning enligt 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen. Däremot bör, likaledes i enlighet med principerna i 1939 års lag, de i andra stycket i samma paragraf meddelade bestämmelserna till skydd för vissa viktigare allmänna intressen vara tillämpliga även beträffande företag enligt beredskapslagen. I fråga om ansökningar om revision av äldre vattendomstolltillstånd, i synnerhet sådana som redan ligger på gränsen till vad som är tillåtligt enligt vattenlagen, innebär uppenbarligen vattendomstolens skyldighet att vid sin prövning av ansökan enligt beredskapslagen beakta nyssnämnda bestämmelser en betydande garanti mot i hast lämnade medgivanden, som dispenserar från villkor, föreskrivna vid den första vattendomstolsbehandlingen.

Regeln att bestämmelsen i 2 kap. 3 § första stycket vattenlagen icke skall vara tillämplig i fråga om företag enligt beredskapslagen har såväl i 1939 års lag som i det vid departementspromemorian fogade lagförslaget upptagits i samma paragraf som den, vari reglerats frågan om vilka företag lagen skall avse. Såsom kammarkollegiet påpekat i sitt remissyttrande är detta förhållande ägnat att göra lagen mindre klar. Regeln bör med anledning härav upptagas för sig under 5 §.

De ersättningsregler, som förordats i departementspromemorian, leder till en i flera hänseenden förbättrad ställning för de skadelidande sakägarna i jämförelse med motsvarande bestämmelser i 1939 års lag. Jag vill i denna fråga hänvisa bl. a. till vad förslaget innehåller beträffande ersättning för vattenkraft, om gottgörelse för begagnande av byggnad i vatten, som tages i anspråk med stöd av 2 kap. 15 § vattenlagen, och om tid för anmälan av

anspråk på ersättning för s. k. oförutsedd skada. Förslaget har i dessa delar lämnats utan erinran vid remissbehandlingen och bör enligt min mening genomföras.

Betydelsefullt är att vattendomstolen får möjligheter att till undvikande av dröjsmål med företaget uppskjuta behandlingen av ersättningsfrågorna till en senare tidpunkt. Den nya lagen bör följaktligen liksom 1939 års lag innehålla bestämmelser härom. Regeln får emellertid icke leda till att sakägarnas berättigade anspråk på hänsyn blir eftersatt. För att denna synpunkt skall bli bättre tillgodosedd i den nya lagen än i 1939 års lag förordas i promemorian, att i lagen skall föreskrivas, att vad i 11 kap. 66 § 2 mom. andra och tredje styckena vattenlagen stadgas skall äga motsvarande tillämpning i nu behandlade fall. Denna lösning, som enligt min mening är lämplig, skulle innebära, att vattendomstolen blir skyldig att meddela provisoriska ersättningsbestämmelser så snart skada, förlust eller intrång kan antagas bli av mera kännbar beskaffenhet och att sedan slutligt avgöra målet i den uppskjutna delen så snart ske kan, varvid ersättning ej får bestämmas till lägre belopp än som utgått eller skolat utgå på grund av provisoriska bestämmelser.

I likhet med vad som gäller enligt 1939 års lag bör vattendomstolen jämlikt den nya lagen få fastställa periodiska ersättningar att utgå så länge företaget äger bestånd samt, när skäl är därtill, höja eller sänka sådana ersättningar. Stadgandet om de periodiska ersättningarna bör vidare — såsom föreslagits från vattendomstolshåll — kompletteras till undvikande av att sakägare tillskyndas förluster, om tillstånd — i motsats till vad sakägaren haft anledning utgå ifrån — ej utnyttjas under hela den tid, för vilken det lämnats. Det torde sålunda böra i lagen föreskrivas att, om tillstånd till företaget tagits i anspråk, ersättning som fastställts att utgå för år eller del av år skall utgå för hela den tid efter ianspråktagandet, för vilken tillståndet meddelats, om icke vattendomstolen förordnar annorlunda.

Spörsmålet om bevisbördan i ersättningsfrågor har berörts i några remissyttranden. Jag vill med anledning därav hänvisa till bestämmelsen i 2 kap. 26 § vattenlagen. Om byggnad i vatten verkställd utan föregående prövning av domstol, är byggnadens ägare enligt bestämmelsen bevisningsskyldig i avseende å de före byggnadens tillkomst rådande förhållandena i vattnet. Bestämmelsen är även tillämplig på vattenreglering. Har ett företag genomförts med stöd av den nya lagen utan att ersättningsfrågorna prövats på förhand, föreligger en sådan situation, som måste innefattas under nyssnämnda lagrum. Det blir följaktligen även i dessa fall sökanden och icke den skadelidande sakägaren, som får stå den risk, vilken följer av svårigheten att efteråt visa, hurudana förhållandena tidigare varit i vattendraget (jfr prop. 1943: 253 s. 45 f). Någon uttrycklig lagregel härom finnes icke i 1939 års lag och torde icke heller böra införas i den tillämnade lagen.

Vad härefter angår de processuella föreskrifterna i den nya lagen vill jag först stanna vid frågan om provisoriska åtgärder. Enligt 1939 års lag gäller i detta hänseende, att den befogenhet, som i 11 kap. 46 § vattenlagen till-

erkänts vattenrättsdomaren för där angivna fall, tillkommer honom jämväl i fråga om tillfälliga vattenregleringsföretag. Såsom i departementspromemorian förordats bör en motsvarande befogenhet tilläggas vattenrättsdomaren även i den nya lagen och därvid gälla icke blott beträffande vattenreglering utan också i fråga om de övriga företag, varå lagen skall vara tillämplig. Härvid må framhållas, att ett av vattenrättsdomaren lämnat medgivande till provisoriska åtgärder enligt beredskapslagen är att hänföra till sådana tillstånd, som icke må lämnas med mindre de i 1 § angivna förutsättningarna är uppfyllda.

I promemorian har anförts, att den vattenrättsdomaren enligt 1939 års lag tillkommande befogenheten att medgiva provisoriska åtgärder bör begränsas. Det har nämligen ansetts mindre tilltalande att åtgärder, som kan medföra djupt ingripande verkningar för bygden, skall kunna medges av vattendomstolens ordförande ensam. Förslaget innebär, att man, om företaget omfattar vidlyftigare arbete eller om avsevärt intrång på allmän eller enskild rätt kan befaras därav, skall tillåta dylika vattenrättsdomareförordnanden endast, då synnerliga skäl föreligger. Vid remissbehandlingen har lämpligheten av en begränsning av befogenheten icke satts i fråga. Några remissinstanser anser emellertid, att en längre gående begränsning än som föreslagits i promemorian är påkallad, och till denna uppfattning ansluter även jag mig. Vattenrättsdomarens befogenhet bör dock lämnas obeskuren såvitt avser det fallet, att landet befinner sig i krig. Annars bör vattenrättsdomaren kunna lämna medgivanden endast till sådana provisoriska åtgärder, som icke omfattar vidlyftigare arbete eller av vilka avsevärt intrång icke är att befara. Vad nu sagts bör dock självfallet icke gälla i fråga om vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva provisoriska åtgärder till förebyggande eller avhjälpande av skada eller olägenhet. Vad vattenlagen stadgar därom i 11 kap. 46 § andra stycket bör således vara tillämpligt i mål, som handlägges enligt beredskapslagen. Ifrågavarande bestämmelser i denna lag bör givas sådan lydelse, att någon tvekan icke kan råda på denna punkt.

År 1961 infördes i vattenlagen bestämmelser med förbud mot igångsättande av vissa större arbeten på land, innan vattendomstolen prövat frågan om tillstånd att bygga i vatten. Såsom vattenöverdomstolen framhållit får det anses angeläget, att vattenrättsdomaren får befogenhet att i mål enligt beredskapslagen lämna dispens från förbudet. Föreskrifter härom torde lämpligen böra meddelas i anslutning till nyssberörda stadganden om vattenrättsdomarens befogenhet att medgiva provisoriska åtgärder. För dispens, som här avses, torde böra krävas att synnerliga skäl föreligger, vilket får anses vara förhållandet exempelvis när påbörjandet av arbetet på land prövas vara utomordentligt angeläget från allmän synpunkt och någon tvekan icke kan råda om vattenbyggnadsföretagets tillåtlighet.

En från totalförsvarssynpunkt viktig nyhet i departementspromemorian utgör förslaget till bestämmelser om rätt för kraftverksägare att under krig utan på förhand i laga ordning erhållit medgivande vidtaga åtgärder, som

med hänsyn till kraftförsörjningsläget oundgängligen måste vidtagas utan dröjsmål. Såsom exempel på situationer, då en tillämpning av bestämmelserna skulle vara påkallad, anföres i promemorian det fallet, att en del av vår kraftproduktionsapparat satts ur funktion, så att snabba åtgärder kräves för att kompensera därigenom uppkommet energibortfall. I allmänhet har förslaget i denna del tillstyrkts av remissmyndigheterna eller av dem lämnats utan erinran, varvid dock i något fall vissa principiella betänkligheter mot förslaget yppats. Vattenöverdomstolen, några vattenrättsdomare och Svenska vattenkraftföreningen har motsatt sig införande av de föreslagna bestämmelserna och i stället förordat regler, som ger civil eller militär myndighet, vilken må finnas lämplig, befogenhet att på förhand träffa avgörande i tillståndsfrågan. I sammanhanget pekar man bl. a. på risken för att åtgärder, som en kraftverksägare kanske anser gagneliga, skall minska den totala kraftproduktionen i älven eller på annat sätt skada krigsansträngningarna, t. ex. genom att hindra flottning eller genom att förstöra vintervägar av militär och ekonomisk betydelse.

Enligt min mening är det otvivelaktigt påkallat, att i den tillämnade lagen införes bestämmelser, som skapar förutsättningar för mycket snabba ingripanden på kraftförsörjningens område under tid, då riket befinner sig i krig. Man kan räkna med att initiativet till sådana åtgärder kommer att tagas från riksstyrelsens sida eller av annan myndighet med god överblick över kraftförsörjningsläget i landet eller den del därav, varom fråga är. Med tanke härpå synes det naturligt att tillägga sådan myndighet befogenhet att — samtidigt som den hos vederbörande kraftverksägare eller regleringsföretag förordar dylik åtgärd — sanktionera dess vidtagande. Under förutsättningar, som angivits i departementspromemorian, bör alltså Kungl. Maj:t eller myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, få befogenhet förordna att åtgärden må, ändå att den är av sådan beskaffenhet att vattendomstolens medgivande därtill skall inhämtas, vidtagas utan föregående vattendomstolsprövning. — Såsom förordats i promemorian bör det åligga företagaren att sedermera ansöka hos vattendomstolen om godkännande av åtgärden, varigenom bl. a. ersättningsfrågorna bringas under domstolens prövning. I detta hänseende liksom beträffande påföljd för underlåtenhet att söka vattendomstolens godkännande bör bestämmelserna i 2 kap. 20 § 1 mom. tredje stycket och 13 kap. 11 § vattenlagen äga motsvarande tillämpning.

Nu berörda regler har i det vid departementspromemorian fogade lagförslaget intagits under samma paragraf som den vari föreskrift lämnats om vattenrättsdomarens befogenhet att förordna om provisoriska åtgärder, eller 17 §. Såsom några remissmyndigheter anfört torde bestämmelserna i stället lämpligen kunna upptagas under en särskild paragraf. Jämsides med införandet i beredskapslagen av dessa bestämmelser bör i enlighet med vad som förordats i departementspromemorian jämkning ske i 11 kap. 18 § vattenlagen, så att ansökan om vattendomstolens godkännande av vidtagna åtgärder blir att hänföra till vattenmål.

I promemorian har vidare föreslagits, att vattenlagens bestämmelser om

förberedelse av vissa större företag icke skall gälla i mål enligt beredskapslagen. Med anledning av den kritik, som vid remissbehandlingen riktats här emot, vill jag förorda, att den ifrågavarande undantagsbestämmelsen blir gällande endast för det fall att riket befinner sig i krig.

Såsom framgår av den i det föregående lämnade redogörelsen har även i övrigt kritik och förslag i anledning av de i promemorians lagförslag intagna processuella reglerna framförts vid remissbehandlingen. I viss utsträckning bör också de sålunda framförda synpunkterna föranleda jämkningar. För att underlätta förfarandet vid vattendomstolen och påskynda processen anser jag mig bl. a. böra tillstyrka, att underrättelser till sakägare enligt 11 kap. 33 och 47 §§ vattenlagen skall kunna befordras med posten såsom tjänsteförsändelser ävensom att vissa i vattenlagen föreskrivna frister skall kunna begränsas.

Den nya lagen torde få träda i kraft den 1 januari 1963. I samband därmed bör 1939 års lag upphöra att gälla. Såsom i departementspromemorian förordats bör dock bestämmelserna i 1939 års lag — vilken omfattar jämväl de regler, som upptagits i det till lagen fogade slutstadgandet — alltså vara tillämpliga i fråga om tillfälliga vattenregleringar, till vilka tillstånd meddelats före den nya lagens ikraftträdande. Härigenom blir det möjligt att i den omfattning, som sägs i slutstadgandet, även efter den 1 januari 1963 medgiva förlängning av äldre tillstånd till tillfällig vattenreglering.»

Beträffande lydelsen av de till lagrådet remitterade lagförslagen får utskottet hänvisa till propositionen s. 38—41.

Lagrådsbehandlingen

Lagrådet har mot de remitterade förslagen framställt vissa erinringar (se propositionen s. 48 f.), vilka beaktats i propositionen. Som en följd härav har ändringen i 11 kap. 18 § vattenlagen kunnat undvaras.

I lagrådets utlåtande har vidare anförts följande.

»I remissprotokollet har diskuterats frågan huruvida — efter fullföljd av talan — överinstans bör kunna tillämpa beredskapslagens regler om meddelande av tillstånd, därest dessa regler satts ur tillämpning efter det underrättens avgörande i tillståndsfrågan fallit. Föredragande departementschefen har förklarat sig icke vara beredd förorda att i lagen upptages bestämmelse, varigenom befogenhet som nyss sagts tillägges överinstansen. I anslutning härtill har departementschefen uttalat, att om talan icke förts mot underrättsbeslut, varigenom tillstånd lämnats enligt beredskapslagen, men lagens regler om meddelande av tillstånd sattes ur tillämpning innan tiden för fullföljd av talan utlöpt, frågan om tillstånd enligt beredskapslagen fölle; i sådant fall finge tillstånd i stället utverkas enligt vattenlagen. Enligt lagrådets mening kan emellertid en dylik verkan av att tillämplighe-

ten av nämnda regler upphör ej anses följa av allmänna rättsgrundsatser. Om icke i lagen annat uttryckligen föreskrives, läres i angivna fall under rättens tillståndsbeslut såsom icke överklagat äga full giltighet. Därest det skulle ifrågasättas att nu i lagen reglera de spörsmål som kunna uppkomma i samband med att lagens tillståndsbestämmelser upphöra att gälla, må framhållas att svårigheter möta att i förväg bedöma huru olika fall lämpligen böra behandlas. Sedan det visat sig i vilken utsträckning lagens tillståndsbestämmelser blivit utnyttjade, vilket bl. a. kommer att bero på längden av den tid under vilken de ägt tillämpning, torde det vara lättare att överblicka huruvida några särskilda bestämmelser erfordras i förevarande hänseende. Enligt lagrådets mening bör alltså för närvarande icke någon särskild lagreglering av hithörande frågor ske utan dessa få avgöras enligt allmänna rättsgrundsatser.»

Med anledning av lagrådets sålunda återgivna uttalande anförde föredragande departementschefen följande.

»Lagrådet har förklarat sig icke kunna dela den uppfattning jag uttalat om verkan i visst hänseende av att beredskapslagens tillståndsbestämmelser träder ur tillämpning. Som lagrådet framhållit torde det emellertid vara lättare att överblicka om några särskilda bestämmelser erfordras i förevarande hänseende, sedan det visat sig i vilken utsträckning lagens tillståndsbestämmelser blivit utnyttjade. Jag delar därför lagrådets mening, att ståndpunkt till spörsmålet om behovet av och innehållet i särskilda lagregler i hithörande fråga icke för närvarande bör tagas.»

Motionernas innehåll

I motionerna anföres följande:

I Kungl. Maj:ts proposition nr 200 år 1962 föreslås, att 1939 års lag med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering skall ersättas med en ny lag, som anses bättre tillgodose de fordringar, vilka nu måste ställas på en beredskapslag inom vattenkraftutbyggnadens område. Medan 1939 års lag är tillämplig endast i fråga om vattenregleringar för vattenkraftändamål, är den nya lagen avsedd att gälla även vissa angivna arbeten och åtgärder, som enligt vattenlagen skall anses som byggande i vatten. Enligt vad som framgår av propositionen är det att förvänta, att den nya lagen får sin största betydelse just i fråga om sistnämnda arbeten och åtgärder. Något mera framträdande behov av en beredskapslag för att möjliggöra större vattenregleringar anser departementschefen däremot knappast föreligga numera (prop. s. 30). Den nya lagen anses dock böra ha avseende även på regleringsföretag.

Det framgår sålunda redan av propositionen, att nuvarande beredskapslagstiftning vid sidan av vattenlagen icke kan vara av någon större betydelse för landets kraftproduktion. Detta bekräftas också av rådande läge inom vattenkraftutbyggnaden. Som allmänt är känt, har utbyggnaden av landets vattenkrafttillgångar efter kriget gått ut på att kunna tillgodose efterfrågan på kraft även under år med dålig vattentillgång. Genom den höga utbyggnadstakten har också ett s. k. torrårssäkert system uppnåtts.

Under senaste år har elkraftsefterfrågan emellertid icke uppgått till den prognoserade förbrukningen. Härtill har ett flertal förhållanden medverkat. Den minskade efterfrågan har lett till att bl. a. vattenfallsstyrelsen redan i dagens läge har en överproduktion av kraft. Från vattenfallsstyrelsens sida har också signalerats en viss åtstramning av tidigare aviserat byggnadsprogram.

Mot denna bakgrund framstår det som mindre tillfredsställande, om övergångsbestämmelserna skulle erhålla den i propositionen föreslagna lydelsen. Dessa innebära nämligen, att kraftproducenterna framdeles kunna komma att utnyttja två beredskapslagar inom förevarande område, nämligen dels den nya lagen, dels 1939 års lag. Den senare lagen skall nämligen enligt förslaget äga tillämpning även efter den 1 januari 1963, därest dessförrinnan meddelats beslut, som innefattar tillstånd till tillfällig vattenreglering. Såvitt framgår av propositionen torde det icke föreligga några bärande skäl för en dylik anordning (se prop. s. 15, 28 och 36); i vart fall ha icke några sådana motiv förebragts. Vad ovan återgivits rörande det aktuella läget inom kraftförsörjningen talar snarast för att efter den nya lagens ikraftträdande icke någon reglering alls behöver utövas med stöd av 1939 års lag.

Då propositionen emellertid icke närmare behandlat behovet av en fortsatt giltighet av den äldre lagstiftningen, synes försiktigheten likväl bjuda, att regleringar, som tillsatts enligt 1939 års lag, få avvecklas under en övergångstid. Denna torde rimligen icke kunna vara mer än två år efter det att den nya lagstiftningen trätt i kraft.

De föreslagna bestämmelserna i 2 § torde avse jämväl ändringar i bestående företag. Ändrade bestämmelser för hushållning med eller framsläpande av vatten nämnes uttryckligen. De flesta bestående kraftverksföretag eller vattenregleringsföretag av efter nutida förhållanden någorlunda stor eller större omfattning har tillkommit efter ingående överväganden om företagets avgränsning och villkor såväl ur allmän synpunkt som med hänsyn till mot varandra stående intressen. En möjlighet till ändring i sådana företag i annan ordning än jämlikt vattenlagen bör bedömas medföra så stora olägenheter i olika avseenden, att den ej bör tillskapas utan att synnerliga skäl härför föreligger. Det bör vara tillräckligt att den nya lagen i allt väsentligt avser nya företag. Endast sådana förhållanden som omnämnes i förslagets 18 § eller att riket befinner sig i krig och det med hänsyn till kraftförsörjningen är oundgängligen erforderligt att åtgärden vidtas bör anses såsom skäl för att ändring i bestående företag bör få ske.

Utskottet

Med anledning av andra världskrigets utbrott infördes hösten 1939 en lag angående tillfällig vattenreglering. Denna lag, som i sina huvuddrag alltså gällande, hade till syfte att snabbt bereda möjlighet att i ökad omfattning tillgodogöra vattenkraft och därigenom uppnå besparingar i förbrukningen av kol och annat bränsle. Av denna anledning medgavs vissa lättnader i vattenlagens stadganden om förutsättningarna och villkoren för vattenreglering samt i bestämmelserna om domstolsförfarandet.

Såsom ett led i pågående översyn av beredskapslagstiftningen har i propositionen föreslagits att 1939 års lag skall ersättas med en ny författning, som bättre tillgodoser de fordringar, vilka nu måste ställas på en beredskapslag

på vattenkraftutbyggnadens område. De nya bestämmelserna innebär i flera hänseenden avvikelser från 1939 års lag. Sålunda föreslås bl. a. att för bättre utnyttjande av vattenkraft skall få genomföras icke blott tillfällig vattenreglering utan även sådan åtgärd, som enligt 2 kap. 1 § vattenlagen skall anses som byggande i vatten. Med stöd av lagen skall vidare få meddelas ändrade bestämmelser för hushållning med och framsläppande av vatten.

I likhet med några remissinstanser riktar sig motionärerna mot att förslaget möjliggör ändring i företag, som kommit till stånd efter prövning enligt vattenlagen. Härigenom kan enligt vad som anföres i motionerna stora olägenheter uppstå i olika avseenden. Därför hemställes att ändring i bestående kraftverks- och regleringsföretag skall få ske med stöd av den nya lagen endast då riket befinner sig i krig och det med hänsyn till kraftförsörjningen är oundgängligen erforderligt att åtgärden vidtages.

Såsom departementschefen framhållit, är vattenkraften i dag utbyggd i en helt annan omfattning än vid andra världskrigets utbrott. Detta förhållande innebär enligt departementschefen uppenbarligen att i en krissituation nu eller framdeles behovet av snabba åtgärder på kraftförsörjningens område delvis får en annan inriktning än tidigare. Av denna anledning har det befunnits påkallat att den nya lagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta bl. a. sådana åtgärder som avses med motionerna. Utskottet finner i likhet med departementschefen och flertalet remissinstanser en sådan utvidgning motiverad. Härvid må anmärkas att tillgången på de importerade bränslen, som vid sidan av vattenkraft för närvarande används för produktion av elektricitet, självfallet kan bli begränsad också under de andra förhållanden än krig, vid vilka lagen är avsedd att tillämpas. Med hänsyn till dessa omständigheter finner utskottet anledning icke föreligga till ändring i förevarande del av det genom propositionen framlagda förslaget.

Utskottet vill emellertid i sammanhanget erinra om att en förutsättning för lagens tillämplighet är att den åtgärd, vartill medgivande sökes, från allmän synpunkt prövas medföra fördel, som väsentligt överstiger därmed förenade olägenheter. Departementschefen har i anslutning härtill anfört, att en lagstiftning av nu ifrågavarande innebörd under vissa betingelser otvivelaktigt kan komma att få ingripande verkningar i de trakter, där företagen utföres, vilket givetvis är ägnat att mana till försiktighet. Det understrykes vidare att företag, som kan leda till stora och för framtiden bestående skador, icke bör genomföras med stöd av lagen, om de inte är ekonomiskt motiverade på lång sikt. Enligt departementschefen måste tillika med skärpa framhållas, att lagens syfte ytterst är att i en krissituation tillgodose folkförsörjningens eller totalförsvarets intressen och att de lättnader i olika hänseenden lagen erbjuder i jämförelse med vattenlagen icke får användas i avsikt att tillgodose privatekonomiska intressen. Med anledning särskilt av motionerna vill utskottet för sin del understryka vad sålunda uttalats. Härvid må ytterligare påpekas att vattenlagens bestämmelser i stor utsträckning skall gälla vid sidan av den föreslagna beredskapslagen. Med hänsyn till des-

sa omständigheter anser utskottet erforderliga garantier föreligga för att olägenheter till följd av den nya lagens tillämpning förebygges i all den utsträckning som är möjlig utan att lagstiftningens syfte äventyras.

Tillståndsreglerna i 1939 års lag sattes genom vederbörligt förordnande i tillämpning i samband med lagens utfärdande. Förordnandet har år 1952 upphört att gälla. Enligt övergångsbestämmelserna kan emellertid dessförrinnan meddelade tillstånd under vissa förutsättningar förlängas. Härutinnan gäller i huvudsak, att om medgivande till regleringen begärts enligt vattenlagen innan tiden för tillstånd enligt 1939 års lag gått till ända, detta tillstånd kan förlängas med högst tre år i avbidan på regleringsmålet prövning enligt vattenlagen. Är detta mål av vidlyftig beskaffenhet och den tillfälliga regleringen av avsevärd betydelse för kraftförsörjningen kan tillståndet ytterligare förlängas med högst tre år i sänder.

Den nya beredskapslagen avses skola träda i kraft den 1 januari 1963. Enligt de föreslagna övergångsbestämmelserna skall samtidigt 1939 års lag upphöra att gälla men möjlighet skall även i fortsättningen finnas att förlänga äldre tillstånd avseende tillfällig vattenreglering.

Under hänvisning till bl. a. rådande tillfredsställande läge på kraftförsörjningens område anser motionärerna att behov icke längre föreligger av regleringar som utövas med stöd av 1939 års lag. Återstående sådana företag bör följaktligen avvecklas under en lämplig övergångstid. I motionerna hemställes därför också att den nya lagens övergångsbestämmelser måtte utformas så att 1939 års lag inte skall kunna tillämpas längre än till och med 1964 års utgång.

Enligt vad i propositionen angivits löper numera endast några få äldre tillstånd, vilka i den mån företagen skall bestå för framtiden, successivt ersättes av medgivanden enligt vattenlagen. Det är enligt utskottets mening självfallet angeläget att dessa alltjämt bestående tillstånd snarast möjligt upphör att gälla. Under remissbehandlingen har emellertid från vattendomstolshåll anförts att möjlighet till förlängning av äldre tillstånd bör finnas även efter den nya lagens ikraftträdande. Någon annan uppfattning synes icke heller ha kommit till uttryck vid remissbehandlingen. Mot denna bakgrund, och med hänsyn till de villkor som 1939 års lag uppställer för förlängning av löpande tillstånd, förutsätter utskottet att återstående tillfälliga regleringar utan mera avsevärt dröjsmål kommer att avvecklas. Utskottet finner därför icke någon ändring av övergångsbestämmelserna påkallad.

Utskottet har icke heller i övrigt något att erinra mot det i propositionen framlagda lagförslaget.

På grund av vad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

A. att förevarande motioner, I: 769 och II: 930, — i vad de icke besvarats genom vad utskottet ovan anført — icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd, samt

B. att riksdagen måtte bifalla det genom propositionen framlagda förslaget till lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Stockholm den 5 december 1962

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Lindahl, Kristiansson, Ebbe Ohlsson, Herbert Larsson, Wirmark, Ernst Olsson och Gunnar Pettersson; samt

från andra kammaren: herrar Levin, Nyberg, Svenning, Wachtmeister*, Hamrin i Kalmar, Svanberg, Mattsson och Hammarberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.